

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

від 23.08.2019 року
(протокол № 1)

Аналіз музичних творів

ПРОГРАМА
обов'язкової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
спеціальності
014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

**Бердянськ,
2019 рік**

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат педагогічних наук, доцент П.Б.Косенко

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету “20” червня 2019 року, протокол № 8

ВСТУП

Програма вивчення обов'язкової навчальної дисципліни “Аналіз музичних творів” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня бакалавр, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні основи будови музичних творів на рівнях звукового матеріалу, інтонаційної мови, фактури та композиції, характеристика жанрових та стильових ознак музичної форми.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Аналіз музичних творів» узагальнює та продовжує той музично-теоретичний досвід студентів, якого вони набули у процесі вивчення таких дисциплін як «Історія музики», «Теорія музики та сольфеджіо», «Гармонія», «Поліфонія». Для актуалізації набутих знань та вмінь з «Аналізу музичних творів» слід використовувати міждисциплінарні зв'язки з такими музичними дисциплінами, як теорія і методика музичної освіти, історія музики, практикуми інструментально-виконавської і вокально-хорової підготовки, педагогічна практика.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Аналіз музичних творів” є послідовне та систематичне формування у студентів вмінь робити структурний аналіз музичних творів, розкривати їх сутність, жанрові витoki, образний зміст, типові та характерні засоби втілення музичного образу, визначати місце у сучасній культурі.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “ Аналіз музичних творів ” є

- набуття студентами знань з інтонаційно-мовної організації музичної форми та її елементів, властивостей та принципів музичної композиції, стилістичної та жанрової системи музичних творів;
- оволодіння практичними навичками аналізу музичних творів в єдності форми та змісту, яке може бути використано в подальших заняттях та самостійній творчій роботі майбутніх вчителів музики;
- виховання художнього смаку, почуття стилю, формування об'єктивних критеріїв оцінювання явищ музичної культури, розвиток творчих здібностей студентів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей:

ЗК 1. Здатність до усного та письмового спілкування українською та іноземною мовами в усіх сферах суспільного життя, зокрема у професійній діяльності.

ЗК 2. Здатність використовувати набуті знання, вміння та навички для вирішення професійних завдань, виходячи з конкретних практичних ситуацій. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 4. Здатність розв'язувати складні завдання і проблеми у галузі професійної діяльності із поглибленим рівнем знань та вмінь інноваційного характеру, достатнім рівнем інтелектуального потенціалу для вирішення проблемних професійних завдань у галузі середньої освіти (музичне мистецтво, англійська мова).

ЗК 5. Здатність самостійно приймати рішення та нести відповідальність за їх реалізацію. Здатність впроваджувати нові ідеї.

ЗК 6. Здатність до аналізу та синтезу з використанням логічних аргументів та перевірених фактів.

ФК 4. Здатність формувати в учнів / вихованців предметні компетентності.

ФК 7. Здатність застосовувати вербальний коментар щодо виконання та розуміння музичних творів у лаконічній та доступній для школярів формі.

ФК 9. Вільне володіння лексикою музичного мистецтва.

Та демонструвати такі результати навчання:

ПРН 1. Знає музичну термінологію, розуміє основні концепції, теорії та загальну структуру музикознавчих та мистецьких наук.

ПРН 8. Має навички знаходження, обробки, аналізу та синтезу інформації з різних джерел (передусім – за допомогою цифрових технологій).

ПРН 11. Володіє музичним інструментарієм (основний та додатковий музичні інструменти), основними виконавськими навичками, техніками читання з нотного аркуша, транспозиції, акомпанементу.

ПРН 12. Володіє техніками постановки голосу, хорового диригування, володіє артистизмом, виконавською надійністю (самооцінка, самоконтроль), техніками читання з нотного аркуша, транспозиції.

ПРН 13. Уміє відтворювати художню концепцію музичного твору, його форму і стиль, реалізовувати його педагогічний потенціал.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Завдання та зміст дисципліни «Аналіз музичних творів». Вихідні поняття.

Систематика та характерні ознаки музичних жанрів. Основні елементи будови музичної форми. Визначення поняття музична форма. Функції музичного твору. Два підходи до передачі змісту засобами музичної мови.

Визначення поняття музичні жанри. Від чого залежить поділ музичних творів на жанри.

Визначення поняття музичний стиль. Класифікація музичних стилів. Музична тема як образно-структурна та інтонаційна одиниця музичного цілого.

Тема 2. Структурна організація музичної мови.

Тематичне значення мотиву як конструктивної одиниці музичної форми. Класифікація мотивів на підставі їх метричної варіантності. Образно-виразна роль мотивів. Фраза, речення, основні принципи тематичного розвитку. Масштабно-тематичні структури.

Поняття про функцію частини музичної форми. Типи викладання та їх характерні ознаки.

Період як форма викладання відносно закінченої музичної думки. Застосування періоду, його роль у музиці. Межі періоду. Характерні ладотональні та гармонічні особливості побудови періоду.

Класифікація періодів. Період як самостійна форма.

Тема 3. Проста 2-частинна форма.

Поняття простої форми. Основні властивості; різновиди; розповсюдження простих форм.

Проста двочастинна форма. Принцип будови. Різні типи співвідношення першої і другої частини. Двочастинна безрепрозна форма: контрастного типу, розвиненого типу. Двочастинна репрозна форма. Будова другої частини. Поняття середини, репризи. Вступ і закінчення у п'єсах, написаних у простій формі.

Тема 4. Проста 3-частинна форма.

Проста тричастинна форма. Принцип будови. Застосування простої тричастинної форми. Основні різновиди простої тричастинної форми: однотемна, двотемна.

Середина форми розвиненого типу, особливості тематичного і тонально-гармонічного розвитку. Прийоми побудови середини. Середина форми контрастного типу; особливості експозиційного викладання нового матеріалу; використання загальних форм руху; можливість сполучення ознак середин контрастного і розвиненого типу.

Різні типи реприз, відмінність тричастинної форми від репрізної двочастинної. Повторення частин простої тричастинної форми. Особливі види простої тричастинної форми. Вступ і закінчення у творах, написаних у простій тричастинній формі, інтонаційний матеріал, гармонічні особливості. Кода – розвинене доповнення до форми в цілому.

Сфера застосування простих форм.

Тема 5. Складна 3-частинна форма.

Поняття про складну форму. Основні властивості форми. Різновиди складних форм.

Складна тричастинна форма. Композиційна будова. Контраст тем на основі їх взаємо доповнення. Значення 1-ї частини форми.

Два типи середніх частин: тріо та епізод. Перша частина складної тричастинної форми. Типи її побудови. Середня частина типу "тріо": основні властивості, ознаки, структурні особливості. Походження терміну "тріо". Застосування складної тричастинної форми з "тріо". Середня частина типу "епізод", основні властивості та ознаки, можливі варіанти будови; тонально-гармонічні особливості епізоду. Застосування складної тричастинної форми з епізодом. Реприза складної тричастинної форми (статична та динамічна). Різні типи змін у репрізі: варіювання, скорочення, розширення та ін. Вступ та кода.

Тема 6. Складна 2-частинна форма. Складні багаточастинні форми.

Визначення складної 2-частинної форми. Ознаки схожості і відмінності складної 2-частинної і складної 3-частинної форм. Сфера застосування складної 2-частинної композиції. Композиційні принципи будови складних багаточастинних форм. Складна багаточастинна форма із репрізним замиканням. Симетрична форма. Концентрична форма. Приклади застосування складних багаточастинних форм.

Тема 7. Рондо. Історично-стильові риси форми рондо.

Принцип та поняття форми рондо. Назва частин. Походження рондо. Найбільш загальні властивості творів, написаних в цій формі (жанровий характер, тип руху тощо).

Старофранцузьке (або куплетне) рондо: характерні особливості тонально-гармонічних відношень, співвідношення та кількість частин, характерні репрізи рефрену, стилістика тощо. Застосування.

Класичне рондо: коло образів та характер тематизму, кількість частин, їх будова; будова рефрену та його репріз; епізоди та характерні тональні співвідношення розділів; роль сполучних побудов. Кода, її зміст та побудова. Застосування класичного рондо.

Післякласичне рондо. Об'єднання під цією назвою різних типів форми, що належать до різних епох. Деякі властивості післякласичного рондо: посилення контрасту та самостійність частин.

Збільшення їх кількості та вільні співвідношення та можливість проведення двох епізодів підряд. Репризи рефрену та характерні тональні співвідношення. Риси сюїтності.

Тема 8. Варіаційні форми.

Варіаційність як принцип розвитку. Варіаційність та варіантність. Варіаційність та імпровізаційність. Тема варіацій як експозиційне явище. Класифікація варіацій.

Варіантно-куплетна форма.

Варіації на основі незмінної мелодичної лінії (остинатні варіації).

Старовинні варіації типу "басо остінато": походження, жанрові ознаки. Будова та характерні риси теми. Принцип варіювання. Значення поліфонічних прийомів розвитку. Групування окремих варіацій.

Варіації на витриману мелодію: принцип форми, характер мелодії, що варіюється, засоби варіювання. Застосування варіацій цього типу.

Варіації на основі незмінної функціонально-гармонічної послідовності (тип «чакони»).

Тема з варіаціями або класичний варіаційний цикл. Застосування в творчості композиторів кінця XVIII-XIX століть. Особливості образного змісту та структури теми. Засоби варіювання, можливість деяких відхилень від традиційних обмежень. Кода та її характерні особливості.

Вільні післякласичні жанрово-характерні варіації, їх виникнення в епоху романтизму, застосування в музиці XIX-XX століть. Тема як імпульс до створення нових образів в вільних варіаціях. Особливості жанрово-характерного варіювання (тональний план, методи розробки та поліфонічні методи).

Подвійні варіації, їх виразні властивості та застосування. Засоби введення другої теми та порядок варіювання.

Використання варіаційних форм.

Тема 9. Сонатна форма та її структура.

Сонатна форма як вищий тип гомофонної структури, яка відображає динамічність процесу музичного мислення. Основний композиційний принцип та драматургічна основа. Коло образів та жанрів, що використовуються у сонатній формі. Поняття сонатної форми, її застосування.

Композиційні принципи утворення сонатної форми.

Експозиція як перший розділ сонати. Його образно-драматургічне значення.

Головна партія – побудова, в якій виражена головна музична думка. Типове коло образів та характер музики. Основні властивості. Класифікація головних партій за тематичними, тональними, структурними особливостями.

Сполучна партія. Функція сполучної партії. Тип її викладу, тематичний зміст, гармонічна будова.

Побічна партія: тематичний зміст та образний контраст побічної та головної партій, структура коло тональностей побічної партії. Межа побічної партії.

Заключна партія – тематична основа, тонально-гармонічна та структурна будова. Випадки заміни заключної партії простим заключенням.

Розробка, її драматургічна роль. Ознаки (інтонаційне зближення або зростання контрастності тем, характерні тональні співвідношення). Композиційні методи розробки. Структура розробки.

Реприза – тональна єдність між головною та побічною партіями в репризі. Головна партія в репризі: точне чи змінене її повторення, динамізована (під впливом попереднього розвитку). Характерні структурні і тональні зміни у сполучній партії.

Побічна партія в репризі, зміна тональності при відсутності, можливі змістові зміни в побічній партії в сонатах композиторів XIX-XX століть.

Заклучна партія як перехід до коди. Особливі види реприз: субдомінантова, дзеркальна. Кода та її різновиди.

Тема 10. Варіантні видозмінення сонатної форми.

Сонатна форма без розробки (скорочена). Заміна розробки модулюючим сполученням. Особливості тематизму та розвитку. Застосування.

Сонатна форма з епізодом замість розробки: внесення доповнюючого контрасту. Будова епізоду.

Сонатна форма з подвійною експозицією – типова форма класичного концерту. Застосування в перших частинах концертів. Властивості однотональної оркестрової та сольної експозицій. Синтез цих експозицій у репризі. Розміщення сольної каденції. Віртуозний характер сполучених розділів та заключної партії.

Типові ознаки старовинної сонатної форми. Поняття тонально-симетричної структури. Тричастинна старовинна сонатна форма, її відмінність від двочастинної старовинної та від класичної сонати. Застосування форми старовинної сонати в творчості композиторів кінця XVII–XVIII століть.

Рондо-соната. Поєднання ознак сонатної форми та форми рондо. Побудова різновидів форми: з епізодом і розробкою, прості тональні плани. Характер музики, структурні варіанти головної партії, можливі зміни у подальших проведеннях. Сполучна партія, її відносна стислість. Засоби переходу до другого проведення головної партії.

Контрастний епізод, його подібність до тріо у складній тричастинній формі, побудова; перехід до репризи.

Розробка, її побудова. Випадки використання епізоду та розробки.

Реприза: можливість вилучення одного з репризних проведеннь головної партії, використання четвертого проведення для переходу до коди; транспозиція побічної партії. Кода, її узагальнююча функція у творі.

Тема 11. Циклічні форми.

Загальні властивості циклічних форм як форм, що об'єднують єдиним задумом різні контрастні частини. Види циклу.

Сюїта: зародження у XVI ст. в Італії, Франції, сюїта епохи бароко; різновиди сюїти другої половини XVIII ст., нова сюїта XIX–XX ст.; сюїта мініатюр, симфонічна сюїта; сюїта з опер, балетів; хорова сюїта та близькі до неї форми.

Сонатно-симфонічний цикл, класичний цикл з трьох або чотирьох частин; посилення тематичних та образних зв'язків у сонатно-симфонічних циклах XIX–XX ст.; цикл у творах епічного жанру; цикли зі іншою кількістю частин (дві, п'ять тощо).

Вокально-симфонічні циклічні твори: ораторія та кантата, їх особливості, риси подібності та відмінності.

Тема 12. Вільні та мішані форми.

Створення вільних та мішаних форм на підставі комбінування або модифікації різних принципів формоутворення. Мішана форма, в якій

присутні ознаки двох або кількох форм. Вільна форма індивідуального типу. Відсутність чіткого розмежування між вільною та мішаною формами.

Жанр фантазії, що пропонує нестандартні варіанти розвитку музичної думки. Рапсодії, поеми – програмні твори ХІХ ст.

Сполучення форм: сонатної та циклічної, сонатної та варіаційної тощо. Різноманітність вільних форм у музиці ХХ століття.

Тенденції формотворення та типології музичних творів починаючи з 2-ї половини ХХ ст.

3. Рекомендована література

Базова

1. Аналіз музичних творів : навчальний посібник для мистецьких закладів І-ІІ рівнів акредитації / Бортнік А.С., Музичук І.В., Пастуханова Н.В., Чайковська О.В. Рівне : РДГУ, 2011. 138с.
2. Григорьева Г.В. Музыкальные формы XX века : курс «Анализ музыкальных произведений»: учебное пособие для вузов. Москва : ВЛАДОС, 2004. 174с.
3. Скоромний В.П. Аналіз музичних творів : практикум. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 78 с.
4. Способин И. Музыкальная форма. Москва : Музыка, 2007. 400с.
5. Холопова, В.Н. Формы музыкальных произведений: учебное пособие для вузов. СПб : Лань, 2006. 489с.
6. Шип С.В. Музична форма від звуку до стилю: навчальний посібник. Київ : Заповіт, 1998. 368 с.
7. Якуб'як Я. Аналіз музичних творів (Музичні форми). Тернопіль : СМП «АСТОН», 1999. 208 с.

Допоміжна

1. Бонфельд М.Ш. Анализ музыкальных произведений: структуры tonальной музыки: учебное пособие для ВУЗов. М. : ВЛАДОС, 2003. 207с.
2. Бородай М.В., Сивик О.Б. Теорія музики в системі професійної музичної освіти : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 56 с.
3. Дубінець І. В. Гармонія (модульний курс) : навчальний посібник. Донецьк : ЛАНДОН-ХХІ, 2012. 252 с.
4. Лисько, Зиновій. Музичний словник / Репринт. вид. Київ : Муз. Україна, 1994. – 168 с.
5. Матвеева О.В. Навчальний посібник «Поліфонія» (за кредитно-трансферною системою). Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2014. 181 с.
6. Основы теоретического музыкознания: учебное пособие для вузов. / Под ред. М.И. Ройтерштейна. М. : Академия, 2003. 271с.
7. Побережна Г.І., Щериця Т.В. Загальна теорія музики. Київ, 2004. 303 с.
8. Ройтерштейн. М.И. Основы музыкального анализа: учебник для педагогических ВУЗов. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 111с.

4. Методи навчання:

4.1. Методи оволодіння знаннями, уміннями і навичками: розповідь, пояснення, бесіда, проблемний виклад, демонстрація мультимедійних матеріалів, виконання практичних завдань і вправ, робота з літературою.

4.2 Методи контролю і самоконтролю: усний контроль (індивідуальне фронтальне і комбіноване опитування); письмовий контроль (колективні та індивідуальні завдання з аналізу музичних форм); тестовий контроль.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

6. Система оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. Додаткова інформація _____